

Ramon PANYELLA I FERRERES

Francesc Pelai Briz: entre la literatura i l'activisme patriòtic

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Textos i Estudis de Cultura Catalana» 187), 2013

El tan exalçat com infamat moviment de la Renaixença se'ns va fent, a poc a poc, més i més entenedor gràcies a estudis de la profunditat, el rigor i les dimensions del que ha portat a terme Ramon Panyella i Ferreres –professor de la UAB i membre del Grup d'Estudi sobre la Literatura del Vuit-cents (GELIV)– al voltant de la figura gegantina de Francesc Pelai Briz (1839-1889), un dels noms clau de la Renaixença, i que ha vist la llum de la mà de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. El volum, Premi Crítica «Serra d'Or» de Recerca 2014 en la modalitat d'Humanitats, ofereix, amb exhaustivitat i detall, la biografia intel·lectual d'un escriptor de «personalitat forta i combativa, entusiasta i infatigable», en paraules de l'autor; d'un personatge que, resulta significatiu remarcar-ho, «havia despertat ben poc l'interès de la historiografia catalana contemporània». Fins al punt que, a mitjan dècada dels anys 90 del segle XX, quan el professor Panyella començà a ocupar-se'n a fons, «el buit d'estudis sobre Briz era total».

Així, *Francesc Pelai Briz: entre la literatura i l'activisme patriòtic* té el seu origen en la tesi doctoral de semblant títol que Panyella defensà en 2008, i que fou dirigida pel doctor Manuel Jorba, un dels grans impulsors dels estudis del Vuit-cents català tal com els concebem avui en dia. El llibre s'estructura en tres grans blocs. Els dos primers, «La creació literària: l'escriptor» i «La militància patriòtica: l'activista cultural», estan dedicats a analitzar el doble vessant de la biografia briziana que ja s'anuncia al títol; mentre que el tercer, «Darrers temps, mort i fama pòstuma», s'ocupa de resseguir el tram final de la vida –que Briz passà «tancat a casa seva amb ben poc contacte amb el món exterior»– i la posteritat d'un escriptor, de personalitat entre complexa i turmentada i de salut trencadissa, que trobà la mort dos mesos abans de complir 50 anys. Finalment, l'obra es clou amb uns generosos apèndixs que inclouen la relació de tota l'obra de l'autor que ha sigut possible documentar, el llistat de poesies enviades als Jocs Florals i una selecció de documents –sovint inèdits o poc coneguts– de caràcter públic i privat que il·lustren aspectes de l'obra, la trajectòria i el pensament de Briz, i que precedeixen les fonts documentals i la bibliografia.

En conseqüència, l'estudi, d'un abast certament ambiciós i d'una pulcritud encomiable, repassa de manera exhaustiva i detallada la vida i l'obra d'un escriptor clau del Vuit-cents que cal situar entre els capparets de la Renaixença (Milà, Rubió,

Pons i Gallarza, Aguiló...) i el grup de joves escriptors catalanistes que es donaren a conèixer a partir de la segona meitat dels anys seixanta. Com la majoria d'autors de la primera Renaixença, inicialment el compromís de Briz amb el moviment fou bilingüe i només d'ordre literari; però, a poc a poc, anà adquirint un fort sentit ideològic, fins a convertir-se, a partir del 1864, en un «croat de la causa» que «es posarà al servei de l'impuls social i literari de la Renaixença des de dos fronts distints però complementaris»: la creació literària i les empreses culturals de signe catalanista. Així, com bé recorda el professor Panyella, la importància de Briz no es limita a haver estat impulsor i director de dues publicacions cabdals –hercúlies, gairebé– per al desenvolupament de la Renaixença, l'anuari *Calendari Catalá* (1864-1881) i la revista *Lo Gay Saber* (1868-69 i 1878-1883), sinó que també s'ha de xifrar, per exemple, en el treball que realitzà en la divulgació del folklore –en què destaquen els cinc volums de *Cansons de la terra*–, l'edició de textos clàssics de la poesia catalana medieval –primer editor modern a Catalunya de l'obra d'Ausiàs March– i la producció de literatura infantil –primer escriptor català del segle XIX a escriure literatura infantil en llengua catalana.

En referència al *Calendari Catalá*, i més enllà de la labor que la pròpia publicació portà a terme, em sembla certament remarcable assenyalar que l'anuari serví de model, entre altres, per al valencià Constantí Llombart i el seu *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí* (1874-1883). De fet, aquesta influència no és sinó una mostra del notable ascendent que, en un moment determinat, Briz exercí sobre els protagonistes de la branca valenciana de la Renaixença. En aquest sentit, caldria destacar també el paper que l'autor de *La Orientada* va tenir en la consolidació de Teodor Llorente com a poeta de referència per als escriptors catalans, sobretot a partir de l'aparició del poema «Barcelona i València» al *Calendari Catalá* per al 1865. Així mateix, caldria subratllar que el poemari *Flors del Túria* (1868), de Jacint Labaila, incloïa una composició llarga i eloqüent titulada «A En Francesch Pelay Briz» en què, gairebé amb llàgrimes als ulls, el valencià es queixava del fet que «la llengua de los avis ya en Valencia s'oblida», que «asi no ya entusiasmo, asi no pot revivre / de lo amor de la patria lo foch que s'apagat»; una situació que, assegurava Labaila, «a mi me porta la desesperació».

D'aquesta manera, és quasi segur que Briz va establir contacte amb Llorente pels volts del 1862, l'any de la primera participació del valencià en els Jocs Florals de Barcelona i un dels moments clau dels inicis de la seua relació amb els escriptors de més amunt de la Sènia –relació que, per exemple, li comportà les lloances de Manuel Milà i Fontanals i el nomenament, en 1866, com a mantenidor del certamen català. Pel que fa a Labaila, és quasi segur que va establir amistat amb Briz a través de Víctor Balaguer, que fou el prologuista i l'impulsor de *Flors del Túria*, i a qui sabem que el poeta valencià –nou anys més jove– ja tractava quan era adolescent. De fet, i com bé explica el professor Panyella, Balaguer fou un gran amic de jove de Briz, i actuà com a mentor en els seus primers passos literaris. Finalment, i

encara en relació amb el País Valencià, resulta també eloqüent apuntar que, a principis de la dècada dels anys 70, Briz obtingué diversos guardons literaris en els certàmens que anualment convocava la Societat d'Amics del País de València; i que en 1879, durant els primers Jocs Florals de València impulsats per Lo Rat Penat, fou convidat a participar com a mantenidor en condició de representant dels escriptors catalans (en representació dels mallorquins hi actuà Jeroni Rosselló).

En fi, moltes són les qüestions que, detingudament explanades al llarg d'aquest gruixut estudi, han incitat el meu interès, com ara la demostració de força que realitzaren els partidaris dels plurals en *-as* –entre els quals Briz– i en *-es* –amb Francesc Matheu al capdavant– al *Calendari Català* i l'*Anuari Català* de 1875, respectivament (i com, en aquesta contesa, els valencians optaren per no decantar-se i col·laborar en totes dues publicacions); o com, a *Lo Gay Saber*, Briz promogué la publicació en traducció catalana de textos escrits originalment en castellà com una operació «de renaixentització de l'obra castellana» d'autors com Milà, Rubió, Pons i Gallarza, Quadrado, Rosselló i Ferrer i Bigné. I d'altres encara que m'agradaria glossar –i potser ho faré algun dia–, com per exemple la «incompresa» reticència dels escriptors valencians a abandonar el terme «llemosí» per a referir-se a la llengua comuna; o com la crítica de Llorente «al caràcter polític de la poesia catalana feta al Principat, de què la publicació de Briz era un exemple paradigmàtic, no fou un obstacle perquè col·laborés regularment al *Calendari*». Siga com siga, a banda de la seua qualitat com a poeta i narrador –discreta: només podem parlar d'ell com d'«una figura menor de la Renaixença»– i de la seua magna labor com a activista patriòtic –absolutament laudable: hom el qualificarà de «campió del catalanisme»–, em sembla oportú destacar que Francesc Pelai Briz fou, en paraules del professor Panyella, «el pioner a manifestar unes actituds i unes idees catalanistes noves que van ser punt de referència per a les generacions següents i que foren determinants, entre d'altres factors, per a l'avenç social i literari del moviment renaixentista a partir de la segona meitat dels anys seixanta». Fins al punt de concloure que, «després de la restauració dels Jocs, l'aparició de la figura de Francesc Pelai Briz fou el fet més decisiu esdevingut dins de la Renaixença».

Gràcies a la publicació d'aquest magnífic estudi, que amb tanta dedicació i mesura ha portat a terme el professor Ramon Panyella, ningú no podrà tornar a menysprear o ignorar –com s'esdevingué en el passat– l'aportació patriòtica i literària de Francesc Pelai Briz, un personatge que, segurament, es veié més condicionat pel patiment que degué produir-li l'anhel de «ser reconegut i valorat per la societat literària de la Renaixença tot just com a poeta i escriptor», que no per la satisfacció que li comportà la immensa tasca propagandística que desenvolupà.

Rafael Roca

Universitat de València